

Liite asiantuntija- ja todistajaohjeistukseen esitutinnan ja rikosprosessin vaiheista

Sisällys

1	Johdannoksi	2
1.1	Tekstissä käytetyt lyhenteet	2
2	Rikosprosessin kokonaisuus.....	3
3	Poliisi- ja esitutkinta	5
3.1	Eryityskysymyksenä viestintä pelastustoiminnan ja tutkintaprosessin aikana	6
4	Syyteharkintavaihe.....	8
4.1	Syyteharkinta	8
4.2	Syyteoikeuden vanhentuminen	9
4.3	Syyttämättäjättämispäätöksen perusteet	9
5	Rikosasian käsittely tuomioistuimessa	11
5.1	Rikosasian valmistelu	11
5.2	Suullinen pääkäsittely	11
5.3	Asiantuntijana ja todistajana toimimisesta oikeudenkäynnissä – käytäntöä.....	13
6	Liitteessä käytetyt lähteet.....	16

1 Johdannoksi

Pelastusopiston toteuttamassa ja Palosuojelurahaston rahoittamassa hankkeessa *Pelastuslaitosten ilmoitusmenettelyt ja viranomaisyhteistyö palojen tutkinnassa (2022–2024)* laadittiin ohjeistukset tulipaloon liittyvistä asiantuntija- ja todistajalausunnoista. Ohjeistusten tarkoituksena on palvella erityisesti

- *asiantuntija- tai todistajanlausuntoa pyytäviä poliisiviranomaisia*
- *asiantuntija- tai todistajanlausuntoa antavia pelastusviranomaisia.*

Ohjeistusten liitteeksi toivottiin esitystä tutkinta- ja oikeusprosessin vaiheista. Tämä käsillä oleva liite palvelee erityisesti lausuntoja antavia pelastusviranomaisia. Liitteessä paneudutaan rikosjuttujen vaiheisiin, ja riita-asioiden käsittely on rajattu esityksen ulkopuolelle.

Ohjeessa on painotettu erityisesti niitä prosessin vaiheita, joissa pelastusviranomaisen osallistuu viranomaisyhteistyöhön, yleensä joko todistajan tai asiantuntijan roolissa. Tästä syystä tässä liitteessä ei poliisin tutkinnan osalta käsitellä esiselvittelyvaihetta, eikä tuomioistuinkäsittelyn jälkeen mahdollisesti seuraavaa rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Osassa tekstiä on hyödynnetty eri viranomaisten julkisia internetsivuja. Nämä lähteet on esitetty alaviitteissä.

1.1 Tekstissä käytetyt lyhenteet

EOA	eduskunnan oikeusasiamies
ETL	esitutkintalaki (805/2011)
Julkl	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
PelL	pelastuslaki (379/2011)
PolL	poliisilaki (872/2011)
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
TodKorvL	laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (666/1972)

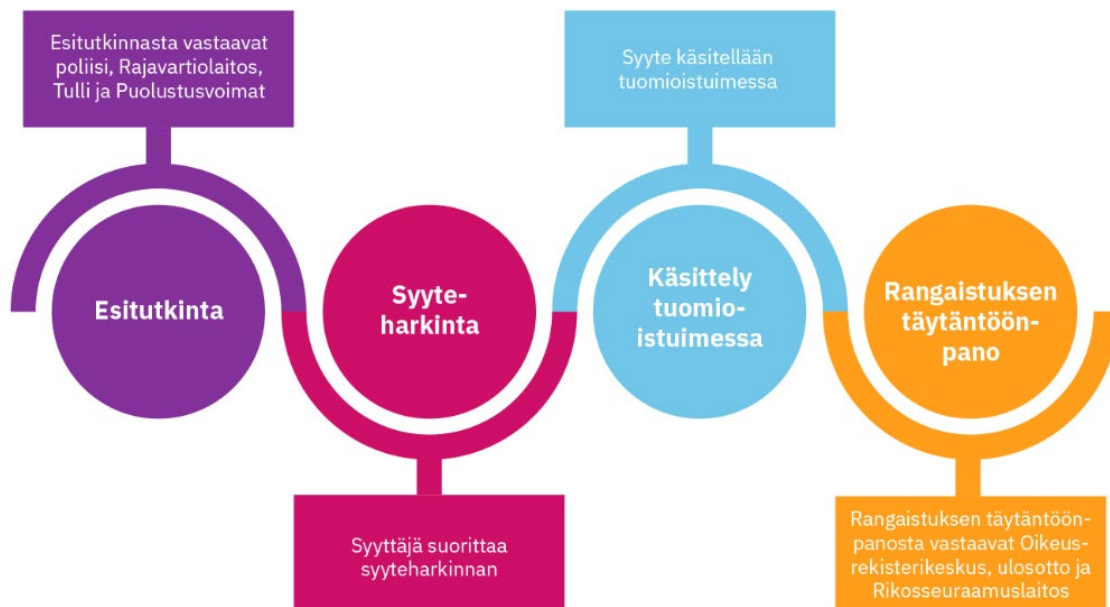
2 Rikosprosessin kokonaisuus¹

Rikosasian käsittely koostuu neljästä vaiheesta:

- esitutkinnasta
- syyteharkinnasta
- tuomioistuinkäsittelystä, sekä
- mahdollisen rangaistuksen täytäntöönpanosta.

Käsittelyvaiheet eivät ole toisistaan täysin erillisiä: ne kytkeytyvät toisiinsa ja muodostavat rikosasian käsittelyketjun. Siihen kuuluvista tehtävistä huolehtivat esitutkintaviranomaiset (tulipalojen kohdalla poliisi), syyttäjä, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset.

Käsittelyvaiheiden kokonaisuutta kutsutaan rikosprosessiksi. Rikosprosessin tavoitteena on saattaa rikoksentekijä vastuuseen teostaan. Rikosprosessia voidaan havainnollistaa seuraavasti:

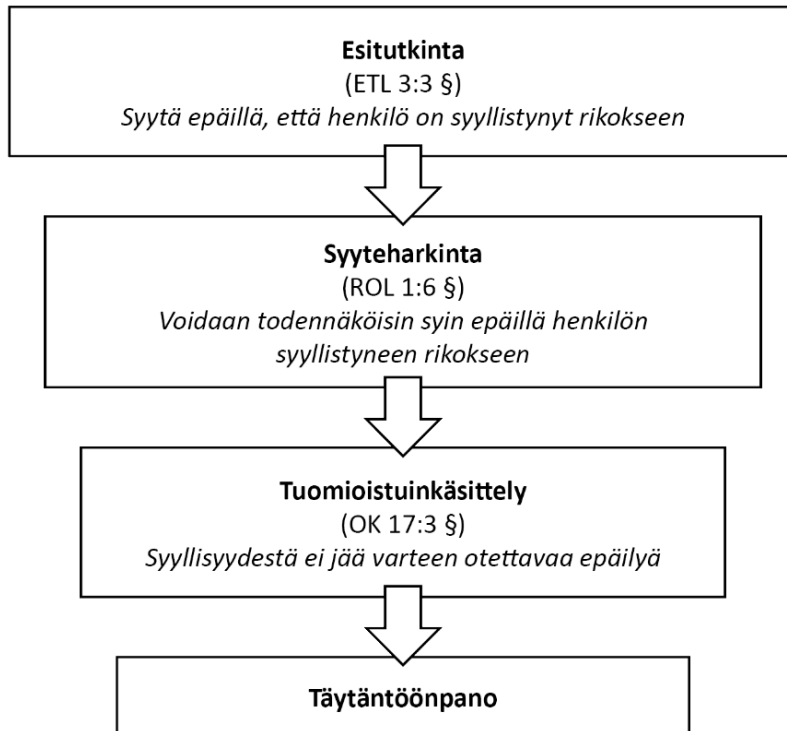

Kuva 1 Rikosprosessi kaaviokuvana. Lähde: [Rikosasian käsittely | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#)

Rikosprosessia voidaan havainnollistaa myös toisella kuviolla, mikä kuvaa rikosprosessin portaittaisuutta, minkä jokaisessa vaiheessa karsiutuu osa tapauksista pois. **Esitutkintakynnyksen** ylittymiseen riittää se, että on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. **Syytekynnys** on tätä korkeampi: tällöin voidaan todennäköisin syin epäillä henkilön syyllistyneen rikokseen. On todennäköisempää,

¹ Pääluvussa 2 *Rikosprosessin kokonaisuus* on hyödynnetty kuvaan 1 saakka Syyttäjälaitoksen esitystä sivulta [Rikosasian käsittely | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#) (18.1.2024).

että rikos on tapahtunut kuin se, että rikosta ei ole tapahtunut. **Tuomitsemiskynnys** puolestaan on syytekynnystä korkeampi: syyllisyydestä ei jää varteen otettavaa epäilyä. Voidaan puhua myös täydestä näytöstä.

Kuva 2 Rikosprosessi kuvattuna portaittain (mukailtu Helesvirta 2020, 4 pohjalta).

Osa jutuista karsiutuukin rikosprosessin eri vaiheissa pois. Jos näin ei olisi, kaikki esitutkinnat johtaisivat syytteeseen, ja kaikki syytteet puolestaan tuomioon. Tämä puolestaan olisi osoitus rikosoikeudellisen järjestelmän vakavista ongelmista: joko siitä, että vain varmat tapaukset tutkittaisiin ja syytettäisiin, tai että syyttämisen/tuomitsemisen kynnys olisi liian matalalla. (EOA 1585/4/2003, 6).

3 Poliisi- ja esitutkinta

Poliisi voi tutkia tulipaloja poliisitutkintana tai esitutkintana.

PelL 41 §:n 5 mom. mukaan

”poliisin on toimitettava poliisilain (872/2911) 6 luvun 1 §:n mukainen poliisitutkinta palonsyyn selvittämiseksi sellaisissa tulipaloissa, joissa seurauksena on ollut henkilön kuolema, vakava henkilövahinko tai huomattava omaisuusvahinko”.

Palonsyyn tutkinnassa siis selvitetään ainoastaan palon syytymissyy, eikä sen avulla selvitetä esim. vahingonkorvauskysymyksiä. Poliisitutkinnassa tulipalossa ei epäillä rikosta, ja tutkinta kirjataan sekalais- eli S-ilmoituksena nimikkeellä palonsyyn tutkinta.

Jos tulipalossa sen sijaan on syytä epäillä rikosta, suoritetaan esitutkinta (ETL, 805/2011) 3 luvun 3 §). Tätä ei kuitenkaan pidä mieltää niin, että tutkinnan laajuus ja intensiteetti välttämättä olennaisesti muuttuisi esitutkintaan siirryttäessä: osa palonsyyn tutkinnoista on hyvin työläitä ja raskaita.

Esitutkintaan siirryttäessä tapauksesta kirjataan rikos- eli R-ilmoitus rikosnimikkeellä. Jos tapausta on ensin tutkittu sekalaisilmoituksena nimikkeellä palonsyyn tutkinta, mutta tutkinnan edetessä on aihetta epäillä rikosta, sekalaisilmoitus päätetään ja tapauksesta avataan rikosilmoitus yhdellä tai useammalla rikosnimikkeellä. Rikosnimikkeet saattavat vaihtua tutkinnan aikana tietojen täsmentyessä. Esimerkiksi juuri pelastusviranomaisen asiantuntijalausunnolla voi olla keskeinen rooli sen selvittämisessä, minkä rikostunnusmerkistön teko täyttää. Tätä sitten arvioidaan niin esitutkinta-, syyteharkinta- kuin tuomioistuinvaiheessakin.

Esitutkinnassa selvitetään mm. epäilty rikos asian laadun edellyttämällä tavalla, rikoksen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty sekä asianosaiset. Lisäksi esitutkinnassa tulee selvittää asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan. (ETL 1 luvun 2 §)

Jos asiassa on arvioitu syytä epäillä rikosta, seuraavana kysymyksenä tulee arvioida erikseen sitä, miten esitutkinta tästä jatkuu.

- **Pääsääntönä on esitutkinnan suorittaminen.** Tähän mukaan luetaan myös asian päättäminen sakkomenettelyssä.
- **Esitutkinnan päättäminen:** tutkinnanjohtaja voi päättää tutkinnan vähäisissä rikoksissa, joissa asianomistajalla ei ole vaatimuksia (ETL 3 luvun 9 §), tai tutkinnassa on selvitetty, että rikosta ei ole tehty tai asiassa ei voida nostaa ketään vastaan syytettä (ETL 10 luvun 2 §:n 2 mom.). Esimerkiksi: rikoksesta epäilty on alle 15-vuotias, tai kuollut.
- **Esitutkinnan keskeyttäminen:** tutkinnanjohtajan päätöksellä esitutkinta voidaan keskeyttää sen aloittamisen jälkeen, jos rikoksesta ei epäillä ketään, tai jos asiaan vaikuttavaa selvitystä ei ole saatavissa (ETL 3 luvun 13 §). Keskeytetty esitutkinta voidaan avata syyteoikeuden vanhentumisajan puitteissa (ks. alaluku 4.2).

- **Esitutinnan rajoittaminen:** syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä rajoittaa esitutinnan. Tällöin esitutkintaa ei toimiteta, tai jo käynnistetty esitutkinta lopetetaan. Kyse on käytännössä tapauksista, joissa syyttäjä tulisi tekemään syyttämättäjättämispäätöksen (ks. alaluku 4.3).

Kuten todettua, pääsääntönä on esitutinnan suorittaminen. Esitutinnan suorittamista seuraava vaihe on syyttäjän syyteharkinta.

3.1 Erityiskysymyksenä viestintä pelastustoiminnan ja tutkintaprosessin aikana

Pelastuslaitoksen on pelastustoimintaa ja palontutkintaa koskevassa viestinnässään huomioitava mahdollisen poliisi- tai esitutkinnan edellytysten turvaaminen. Viestinnän osalta on erotettava eri viranomaisten roolit sekä se, missä vaiheessa tapahtuman ja tutkinnan aikajännettä ollaan. Viestinnässä on omat reunaehdonsa riippuen siitä, ollaanko tilanteenaikaisessa, tutkinnanaikaisessa vai tutkinnan jälkeisessä tilanteessa.

Pelastustoiminnasta vastaa pelastuslaitos, ja pelastustoimintaan kuuluu myös sen aikana tehtävä viestintä (PelL 32 §). Jos pelastustoimintaan osallistuu useamman toimialan viranomaisia, pelastustoiminnan johtaja on tilanteen yleisjohtaja (PelL 35 §).

Usein jo pelastustoiminnan aikana tai pian sen jälkeen on selvää, että poliisi tulee tutkimaan asiaa. Pelastustoimen edustajien on syytä tässä yhteydessä olla pidättyväisiä kommentoimaan esimerkiksi palon syttymissyytä tai syttymispaikkaa. Usein viestinnässä on tarkoituksenmukaista mainita, että pelastustoimi ja poliisi tutkivat asiaa yhteistyössä.

Palontutkinnan tavoitteet puolestaan listataan PelL 41 §:n 1 momentissa. Pelastustoiminnan ja toimintavalmiuksien kehittämisestä on tarpeen viestiä pelastuslaitosten ja pelastusalan sisällä, kun taas vastaavien onnettomuuksien ehkäisy ja vahinkojen rajoittaminen kääntää viestintätarvetta ulospäin julkisuuteen.

Pelastustoimella onkin tarvetta tiedottaa omasta toiminnastaan, esimerkiksi onnettomuuksien ennaltaehkäisyn näkökulmasta – niin onnettomuustilanteen aikana kuin palontutkinnan johtopäätöstenkin ollessa tiedossa. Vaikkapa laitepalojen kohdalla viestintäintressiä voi on myös esimerkiksi Tukesilla. Tällöin mietittäväksi tulee, kenen on tarkoituksenmukaisinta vastata viestinnästä, millä keinoin ja miten ajoittaen.

Pelastustoimen osalta pelastustoiminnan tai palontutkinnan viestinnän sisällöistä ei ole säädelty lakitasoisesti. Poliisin osalta tilanne on toinen: lähtökohtaista velvollisuutta esitutkinnasta tiedottamiseen ei ole, ja kyse on aina tapauskohtaisesta harkinnasta – ei pääsäännöstä. Esitutkintalain henki onkin paremminkin supistava kuin laajentava (ETL 11 luvun 7 §):

Jos esitutkinnasta on asian yhteiskunnallisen merkityksen, sen herättämän yleisen mielenkiinnon, rikoksen selvittämisen, rikoksesta epäillyn tavoittamisen, uuden rikoksen estämisen tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä tarpeen tiedottaa, tiedottaminen on tehtävä niin, että

ketään ei aiheettomasti saateta epäilyksenalaiseksi ja että kenellekään ei tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa.

Henkilön nimen tai kuvan saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi.

Esitutkinnasta tiedottamisessa on lisäksi otettava huomioon 4 luvussa säädetyt esitutkintaperiaatteet. Velvollisuudesta pitää salassa esitutkinnassa ilmi tulleet seikat säädetään erikseen.

Oikeus antaa tietoja esitutkinnasta julkisuuteen on tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehillään sekä heidän määräämällään muulla virkamiehellä. Oikeus tietojen antamiseen on myös syyttäjällä esitutkinnan päättymisen jälkeen.

Poliisin osalta sekä poliisi- että esitutkinnan tapauksissa tiedottamisesta vastaa tutkinnanjohtaja. Poliisilla on rajoittavaa lainsäädäntöä, mikä tietyissä tilanteissa estää poliisin tiedottamista (edellä siteeratun ETL:n lisäksi erit. Julkl 24 §:n 1 mom. kohdat 3–5). Tällöin viestintävastuusta ja -sisällöistä voidaan sopia ja sitä voidaan jakaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Yhteiset toimintamallit onkin hyvä etukäteen sopia alueellisissa palontutkinnan yhteistyöryhmissä. Tällöin viestintä on linjakasta ja johdonmukaista, ja linjauksia ei tarvitse miettiä tapauskohtaisesti keskellä viestintäpainetta.

4 Syyteharkintavaihe

4.1 Syyteharkinta²

Esitutinnan valmistuttua rikosasia siirtyy prosessissa eteenpäin syyttäjälle. Kuten edellä (pääluvussa 2) todettiin, syytekynnys on korkeampi kuin esitutkintakynnys. Laissa tästä käytetään ilmaisua *on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi* (ROL 1 luvun 6 §:n 1 mom. 3) -kohta).

Syyttäjä on ratkaisuisaan riippumaton ja itsenäinen lainkäyttäjä, jonka on suoritettava syyteharkinta puolueettomasti. Hänen on näin huomioitava myös se selvitys, joka puhuu syytteen nostamista vastaan.

Syyttäjä suorittaa syyteharkinnan laaditun esitutkintapöytäkirjan perusteella. Syyttäjä ratkaisee aineiston perusteella, nostaako hän epäillystä rikoksesta syytteen vai ei. Syyttäjä ei syyteharkinnassaan ole sidottu niihin rikosnimikkeisiin, joilla esitutkinta on asiassa suoritettu, vaan syyttäjä itsenäisesti arvioi, mistä nimikkeestä hän rangaistusta vaatii.

Jos syyttäjä nostaa syytteen, hän laatii haastehakemuksen. Haastehakemuksessa kuvataan, mitä rikosta syyte koskee. Syyttäjän tuomioistuimelle jättämä haastehakemus sisältää tämän lisäksi seuraamuskannanoton. Syyttäjän tulisi esittää vaihtoehtoinen rangaistusvaatimus (toissijainen syyte), kun teonkuvaus voi kattaa myös jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön ja kun etukäteen arvioitaessa on epävarmaa, kumpaan rikokseen tuomioistuin lopulta katsoo vastaajan syyllistyneen (Jokela 2018, 343). Jos esimerkiksi teon tahallisuudesta on epäselvyyttä, ensisijaisena rangaistusvaatimuksena voi olla tuhotyö, ja vaihtoehtoisena rangaistusvaatimuksena yleisvaaran tuottamus.

Jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta, hän laatii kirjallisen päätöksen syyttämättä jättämisestä ja perustelee ratkaisunsa. Ennen syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen tekemistä syyttäjän on arvioitava, onko asia tullut esitutkinnassa sen laadun edellyttämällä tavalla selvitettyksi (Syyttämättäjättämispäätöksen laatiminen ja sisältö).

Jos riittävää näyttöä rikoksen epäillyn syyllisyydestä ei ole, syyttäjä jättää syytteen nostamatta. Jos rikosepäilyn tueksi on todennäköisiä syitä, syyte on yleensä nostettava. Syyttäjä voi kuitenkin näissäkään tapauksissa jättää syytteen nostamatta. Syyttämättäjättämisen perusteita käsitellään alempana kohdassa 4.3.

Haastehakemus annetaan vastaajalle eli syytetylle tiedoksi haasteella. Haasteen antaa normaalisti tuomioistuin.

---

² Alaluvussa 4.1 Syyteharkinta on hyödynnetty Syyttäjälaitoksen esitystä sivulta [Syyteharkinta | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](https://syyttajalaitos.fi) (18.1.2024).

4.2 Syyteoikeuden vanhentuminen

Kuten edellä (pääluvussa 3) viitattiin, keskeytetty esitutkinta voidaan avata syyteoikeuden vanhentumisajan puitteissa. Syyteoikeuden vanhentumisaika on sidoksissa siihen, kuinka ankara on laissa säädetty enimmäisrangaistus kyseisestä rikoksesta. Syyteoikeuden vanhentumisajasta on säädetty RL 8 luvun 1 §:ssä.

Alla olevaan taulukkoon on koottu keskeisimpiä tulipaloihin liittyviä (rikos)nimikkeitä, niiden rangaistusasteikot ja näistä johdettavat syyteoikeuden vanhentumisajat. Ylimmät kolme viittaavat tuottamuksellisiin nimikkeisiin, alimmat kuusi tahallisia tekoja koskeviin nimikkeisiin.

Taulukko 1 Keskeisimmät palorikosten nimikkeet, niiden rangaistusasteikot ja syyteoikeuden vanhentumisajat

Nimike	Rangaistusasteikko	Syyteoikeuden vanhentumisaika
Pelastusrikkomus (PeL 106 §)	sakkorangaistus	2 vuotta
Varomaton käsittely (RL 44 luvun 12 §)	min. sakkoa, max. 6 kk vankeutta	2 vuotta
Yleisvaaran tuottamus (RL 34 luvun 7 §)	min. sakkoa, max. 1 v vankeutta	2 vuotta
Vahingonteko (RL 35 luvun 1 §)	min. sakkoa, max. 1 v vankeutta	2 vuotta
Törkeä vahingonteko (RL 35 luvun 2 §)	vankeutta min. 4 kk, max. 4 v	10 vuotta
Tuhotyön yritys (RL 34 luvun 1 §)	vankeutta min. 4 kk, max. 4 v	10 vuotta
Tuhotyö (RL 34 luvun 1 §)	vankeutta min 4 kk, max. 4 v	10 vuotta
Törkeän tuhotyön yritys (RL 34 luvun 3 §)	vankeutta min 2 v, max. 10 v	20 vuotta
Törkeä tuhotyö (RL 34 luvun 3 §)	vankeutta min 2 v, max. 10 v	20 vuotta

Rikoksen vanhentumisaika alkaa kulua rikoksen tekopäivästä. Vanhentuminen katkeaa, kun vastaajalle annetaan tiedoksi haaste. Tietyissä tilanteissa tuomioistuim voi jatkaa vanhentumisaikaa vuodella. (Syyteoikeuden vanhentuminen)

4.3 Syyttämättäjäätämispäätöksen perusteet

Syyttämättäjäätämispäätös voi perustua joko prosessuaaliseen tai harkinnanvaraiseen perusteeseen.

Prosessuaalisen perusteen kohdalla syyttäjällä ei ole harkintavaltaa, vaan hänen on tehtävä syyttämättäjäätämispäätös. Prosessuaalisista syyttämättäjäätämisperusteista säädetään laissa oikeudenkäynnissä rikosasioista (ROL) 1 luvun 6 a §:ssä. Näitä ovat seuraavat:

- **teko ei ole rikos** (tekoa ei ole laissa säädetty rangaistavaksi)
- **asiassa ei ole todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi**
- **teon syyteoikeus on vanhentunut**

- **syöttäjällä ei ole syyte oikeutta** (yleisimmin asianomistajarikos, jossa asianomistaja ei ole esittänyt syyttämispyyntöä, on peruuttanut sen tai muuten luopunut syytteen nostamisesta)

Harkinnanvaraisista syyttämättä jättämisperusteista säädetään lain kahdessa seuraavassa pykälässä (ROL 1 luvun 7 ja 8 §). Niissä määritellään siis perusteet, joiden nojalla **syöttäjä voi jättää syytteen nostamatta**. Näitä perusteita ovat:

- **vähäisyysperuste** (7 §:n 1 kohta): *epäillystä rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä*
- **nuoruusperuste** (7 §:n 2 kohta): *epäillystä rikoksesta, josta epäilty ei ollut tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja josta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan*
- **kohtuusperuste** (8 §:n 1 mom. 1 kohta): *oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat*
- **konkurrenssiperuste** (8 §:n 1 mom. 2 kohta): *epäilty rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään*
- **kustannusperuste** (8 §:n 1 mom. 3 kohta): *asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen*

Laajemmin syyttämättä jättämispäätöksestä ks. [Valtakunnansyöttäjän ohjeet VKS:2016:6 Syyttämättä jättämispäätöksen laatiminen ja sisältö](#).

5 Rikosasian käsittely tuomioistuimessa

5.1 Rikosasian valmistelu³

Käräjäoikeus ryhtyy käsittelemään rikosjuttua syyttäjän haastehakemuksen saavuttua. Tarvittaessa käräjäoikeus pyytää asianomistajaa ilmoittamaan vahingonkorvausvaatimuksensa, ellei syyttäjä aja sitä hänen puolestaan.

Vastaajalle toimitetaan haaste. Sillä hänet kutsutaan käräjäoikeuden istuntoon, pääkäsittelyyn, vastaamaan esitettyyn rangaistusvaatimukseen ja asianomistajien korvausvaatimuksiin. Vastaajaa voidaan kehottaa toimittamaan kirjallinen vastaus käräjäoikeudelle jo ennen pääkäsittelyä.

Käräjäoikeus lähettää kutsut pääkäsittelyyn myös asianomistajille ja todistajille sekä mahdollisille asiantuntijoille, joiden läsnäolo on asian selvittämiseksi tarpeen.

Asia voidaan ratkaista myös pääkäsittelyä toimittamatta niin sanotussa kirjallisessa menettelyssä. Siihen on useita reunaehtoja, kuten esimerkiksi se, että vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen, eikä mistään syytteen sisältyvästä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Vastaajan on myös tullut tunnustaa syytteessä kuvattu teko. (ROL 5a luvun 1 § 1 mom.) Kirjallisessa menettelyssä ei kuulla asiantuntijoita tai todistajia.

5.2 Suullinen pääkäsittely

Oikeudenkäynti on lähtökohtaisesti julkinen, jolloin kuka tahansa voi halutessaan tulla sitä seuraamaan. Tuomioistuin voi kuitenkin laissa määrätyin edellytyksin (esim. arkaluontoisuus) päättää jutun käsittelemisestä kokonaan tai osittain suljetuin ovin.

Rikosjutun pääkäsittelyn vaiheista on säädetty ROL 6 luvun 7 §:n 1 momentissa (733/2015):

Pääkäsittelyssä on seuraavassa järjestyksessä:

- 1) syyttäjän ja asianomistajan esitettävä vaatimuksensa ja lyhyesti niiden perusteet;*
- 2) vastaajan ilmoitettava lyhyesti kantansa esitettyihin vaatimuksiin;*
- 3) syyttäjän ja asianomistajan tarkemmin perusteltava kantansa;*
- 4) vastaajalle varattava tilaisuus lausua vastapuolen perustelujen johdosta;*

---

³ Alaluvussa 5.1. *Rikosasian valmistelu* on hyödynnetty esitystä Tuomioistuinlaitoksen sivuilta: [Oikeudenkäynnin vaiheet - Tuomioistuinlaitos \(oikeus.fi\)](https://www.oikeus.fi/fi/asiat/rikosprosessi/rikosprosessin-vaiheet) (18.1.2024).

5) otettava vastaan todistelu;

6) asianosaisten esitettävä loppulausuntansa ja siinä tarvittaessa käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja rikoksen seuraamuksesta.

Oikeudenkäynti syvenee alun suppeasta käsittelystä kohti perusteellisempaa läpikäyntiä. Rikosjutun pääkäsittely alkaa sillä, että syyttäjä esittää syytteesä eli rangaistusvaatimuksen ja niiden perusteet sekä muut mahdolliset vaatimukset. Syyttäjä esittää myös ne asianomistajien vahingonkorvausvaatimukset, jotka hän on ottanut ajettavakseen.

Seuraavaksi kuullaan asianomistajaa. Ellei syyttäjä ole ajanut asianomistajan korvausvaatimusta, hän esittää ne. Asianomistaja voi yhtyä syyttäjän rangaistusvaatimukseen, tai vaatia muuta rangaistusta. Asianomistaja voi myös esittää vaatimuksen oikeudenkäyntikulujensa korvaamisesta.

Kun syyttäjä ja asianomistajat ovat esittäneet vaatimuksensa, vastaaja ilmoittaa lyhyesti kantansa esitettyihin vaatimuksiin. Hän voi myöntää tai kiistää kokonaan tai osittain esitetyt syytekohtat ja asianomistajan korvausvaatimukset, ja esittää perustelunsa kannalleen. Suuremmissa jutuissa vastaajalta on näihin kysymyksiin pyydetty ennakkovastaus, mikä jäsentää oikeudenkäyntiä.

Tämän jälkeen edetään asiaesittelyyn, jossa syyttäjän ja asianomistajan on perusteltava kantansa. Tapahtumankulku kuvataan mielellään aukottomana tapahtumaketjuna. Asianomistaja yleensä nojaa syyttäjän esitykseen, ja voi lisätä esimerkiksi kuvauksen omien korvausvaatimustensa perusteluista. Tämän jälkeen vastaaja tuo esiin kantansa asiaesittelyyn ja esimerkiksi vahingonkorvausvaatimuksiin.

Asiaesittelyn jälkeen otetaan vastaan todistelu. Kaikki todisteet, joihin halutaan vedota, on käytävä läpi pääkäsittelyssä, sillä käräjäoikeus ratkaisee asian oikeudenkäynnissä esitetyn näytön perusteella. Rikosjutussa käsitellään ensin syyttäjän ja sitten asianomistajan kirjalliset todisteet, tämän jälkeen vastaajan kirjalliset todisteet. Näistä kaikista pyydetään lausumaan niin syyttäjää, asianomistajaa kuin vastaajaakin.

Kirjallisen todistelun jälkeen otetaan vastaan suullinen todistelu, esimerkiksi pelastustoiminnan johtajan kuuleminen. Tämän suullisen käsittelyn vaiheessa kuullaan myös asiantuntijaksi kutsuttua pelastusviranomaista. (Tarkemmin todistajan ja asiantuntijan kuulemisesta ks. alaluku 5.3.)

Loppulausuntovaihe etenee samassa järjestyksessä kuin koko siihenastinen käsittely. Ensimmäisenä loppulausuntansa esittää syyttäjä, sen jälkeen asianomistaja ja viimeiseksi vastaaja. Tarvittaessa syyttäjä ottaa omassa loppulausunnossaan kantaa vastaajan syyllisyyteen ja seuraamuksen mittaamiseen, joihin voivat vaikuttaa esimerkiksi rangaistuksen

- koventamisperusteet (RL 6 luvun 5 §),
- lieventämisperusteet (RL 6 luvun 6 §), tai
- kohtuullistamisperusteet (RL 6 luvun 7§).

Rikosasian pääkäsittely kestää tavallisimmissa asioissa enintään joitakin tunteja. Laajojen ja monimutkaisten asioiden käsittely saattaa kestää useita päiviä.

Käräjäoikeus antaa ratkaisun suullisesti heti istunnossa, tai myöhemmin kirjallisesti kansliatuomiona. Tuomion saa tällöin käräjäoikeudesta, ja se voidaan toimittaa asianosaisille esimerkiksi sähköpostitse.

Käräjäoikeuden tuomioon tyytymätön asianosainen voi hakea siihen muutosta valittamalla tuomiosta hovioikeuteen. Hovioikeuden tuomioon tyytymätön voi puolestaan hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Lainvoimaiseksi kutsutaan tuomiota, johon ei voida enää hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin.

5.3 Asiantuntijana ja todistajana toimimisesta oikeudenkäynnissä – käytäntöä

Keskeistä ennen oikeudenkäyntiä on kerrata huolellisesti oma todistajankertomus tai asiantuntijalausunto.

Lähtökohtaisesti tuomioistuin huolehtii todistajan ja asiantuntijan kutumisesta. Kutsusta on käytävä ilmi, minä päivänä, mihin kellonaikaan ja missä istunto pidetään. Kutsussa on lisäksi mainittava tarpeelliset tiedot asianosaisista ja käsiteltävästä asiasta. (OK 17 luvun 41 §).

Todistajan tai asiantuntijan kuulemisessa voidaan käyttää videoneuvottelua, jolloin istuntoon osallistuvilla tulee olla puhe- ja näköyhteys keskenään. Edellytyksenä on, että tuomioistuin katsoo menettelyn soveliaaksi. (OK 17 luvun 52 § 1 mom.)

Jokaisella on velvollisuus saapua tuomioistuimeen todistelutarkoituksessa (OK 17 luvun 9 § 1 mom.). Laillisia esteitä ovat sairaus (toimitettava tuomioistuimeen lääkärintodistus) tai yleisen liikenteen keskeytyminen. Myös muut esteet voivat olla päteviä; niiden kohdalla tuomioistuin tutkii, voidaanko este hyväksyä lailliseksi. (OK 12 luvun 28 §). Sama koskee myös asiantuntijoita.

Istuntopaikalle on syytä tulla hyvissä ajoin ennen ilmoitettua aikaa, sillä kaikille paikalle tuleville tehdään turvatarkastus. On syytä huomioida, että istunnon aikataulu voi venyä runsaastikin. Poistuminen esimerkiksi lounaalle onkin mahdollista vain oikeudenkäynnin tauolla, tai jos asiantuntijalle/todistajalle on ilmoitettu aikataulun venymisestä. Asiantuntijaksi tai todistajaksi nimetty henkilö ei lähtökohtaisesti saa olla läsnä asian käsittelyssä muutoin kuin oman kuulustelun aikana (OK 17 luvun 50 §:n 2 mom.).

Tuomioistuimen puheenjohtajalla on keskeinen rooli todistajan ja asiantuntijan ohjeistamisessa. Ennen kuulemista puheenjohtajan on kysyttävä kuultavalta tämä nimi, ja tarvittaessa varmistauduttava tämän henkilöllisyydestä (OK 17 luvun 43 § 1 mom.).

Sekä todistaja että asiantuntija antavat ennen kuulustelua vakuutuksen. Vakuutus luetaan oikeuden puheenjohtajan sanelun perässä. Todistajan vakuutus kuuluu seuraavasti:

Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä todistan ja kerron kaiken totuuden tässä asiassa siitä mitään salaamatta tai siihen mitään lisäämättä taikka sitä muuttamatta. (OK 17 luvun 44 § 1 mom.)

Asiantuntijan vakuutus puolestaan kuuluu seuraavasti:

Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että täytän parhaan ymmärryksen mukaan minulle annetun asiantuntijatehtävän. (OK 17 luvun 45 §)

Samassa jutussa vakuutus annetaan vain kerran. Esimerkiksi jos pelastusviranomainen on toiminut todistajana tai asiantuntijana käräjäoikeudessa, asiaa käsitellään myös hovioikeudessa ja pelastusviranomainen sinne kutsutaan, vakuutusta ei enää siellä oteta. (Jokela 2018, 623.) Tällöinkin kuultavaa kuitenkin muistutetaan totuusvelvollisuudesta ja siitä, että hän edelleen todistaa vakuutuksen nojalla (Rautio & Frände 2020, 295, 298–299).

Ennen kuin todistaja tai asiantuntija esittävät suullisen kertomuksensa, tuomioistuimen puheenjohtajan on paitsi muistutettava totuusvelvollisuudesta, myös ilmoitettava kuulustelun tallentamisesta (OK 17 luvun 46 §). Todistaja tai asiantuntija ei sitä vastoin saa millään välineellä tallentaa omaa kuulemistaan. Lisäksi matkapuhelimesta tulee mieluusti sammuttaa kokonaan virta, tai pitää se vähintäänkin äänettömällä. Päällä oleva matkapuhelin aiheuttaa helposti häiriöitä tuomioistuimen tekemään tallennukseen.

Kirjalliset muistiinpanot voi ottaa kuulemiseen mukaan, mutta on korrekta ilmoittaa niiden mukana olemisesta oikeuden puheenjohtajalle. Todistaja saa käyttää muistinsa tukemiseksi kirjallista muistiinpanoa, mutta kertomus tulee esittää suullisesti viittaamatta kirjalliseen esitykseen. Jos kuultava suullisessa kertomuksessaan poikkeaa aiemmasta – esimerkiksi esitutkintavaiheessa antamastaan – kertomuksesta, kuultavan aikaisempaa kertomusta saadaan käyttää todisteena niiltä osin, kun suullinen kertomus poikkeaa aikaisemmasta. (OK 17 luvun 47 §)

Todistajan ja asiantuntijan **pääkuulustelusta** huolehtii se osapuoli, joka on kuultavan nimennyt (OK 17 luvun 49 § 1 mom.). Pääkuulustelussa kuultavan tulee esittää kertomuksensa oma-aloitteisesti ja yhtäjaksoisesti, tarvittaessa hänelle esitettyjen kysymysten avulla (OK 17 luvun 48 § 2 mom.). Jos asiassa kuullaan todistelutarkoituksessa useita henkilöitä, heidät kaikki kuulustellaan erikseen. Vastakkain heitä voidaan kuulustella siinä tapauksessa, jos kertomukset tai lausunnot ovat epäselvät, ristiriitaiset, tai se katsotaan muuten tarpeelliseksi. (OK 17 luvun 50 § 1 mom.)

Pääkuulustelun jälkeen seuraa **vastakuulustelu**, jonka toimittaa pääkuulustelun toimittaneen asianosaisen vastapuoli (OK 17 luvun 48 § 3 mom.). Esimerkki: pelastusviranomainen on kutsuttu oikeudenkäyntiin syyttäjän nimeämänä todistajana tai asiantuntijana. Pääkuulustelun suorittaa kuultavan nimennyt – siis syyttäjä. Vastakuulustelun puolestaan toteuttaa yleensä vastaajan (eli rikoksesta syytetyn) avustaja, tai vastaaja itse, jos hän ei käytä avustajaa. Kuten Jokela (2018, 629) toteaa,

käytännössä vastakuulustelussa pyritään yleensä vähentämään asianomaiselle vahingollisen todistelun uskottavuutta taikka kiinnittämään muutoin huomiota kertomusten ristiriitaisuuksiin tai todistajan asenteellisuuteen.

Vastakuulusteluvaiheessa käsittelyn luonne muuttuukin usein kärkevämmäksi. Pää- ja vastakuulustelun erotus on hyvin tiivistetty laissa (OK 17 luvun 48 §:n 6 mom.):

Pääkuulustelussa ei saa esittää kysymyksiä, jotka sisältönsä, muotonsa tai esittämistapansa puolesta johtavat määrätynlaiseen vastaukseen. Vastakuulustelussa ja täydentäviä kysymyksiä esitettäessä tällaiset kysymykset ovat sallittuja, kun pyritään selvittämään sitä, missä määrin todistajan kertomus vastaa todellista tapahtumien kulkua. Tuomioistuimen tulee evätä asiaan kuulumattomat taikka eksyttävät tai muuten sopimattomat kysymykset.

Vastakuulustelun jälkeen on tuomioistuimella ja asianosaisilla oikeus tehdä kuultavalle kysymyksiä. Ensimmäinen vuoro annetaan pääkuulustelusta huolehtineelle osapuolelle. (OK 17 luvun 48 § 4 mom.) Tässä vaiheessa kuulustelun keskeinen merkitys on aiemmissa vaiheissa epäselviksi jääneiden yksityiskohtien tarkastaminen, esimerkiksi jos todistaja tai asiantuntija on pääkuulustelussa ja vastakuulustelussa kertonut joistakin asioista eri tavalla (Jokela 2018, 629). Tässä niin sanotussa uudelleenkuulustelussa kysymyksenasettelun pelisäännöt ovat samat kuin vastakuulustelussa (Rautio & Frände 2020, 306).

Palkkio ja kulukorvaus

Todistajalla on oikeus saada kohtuullinen korvaus matka- ja toimeentulokustannuksista ja muista taloudellisista menetyksistä (OK 17 luvun 65 § 1 mom.). Toimeentulokustannukset korvataan päivärahan ja majoituskorvauksen muodossa (TodKorVL 6 §). Asiantuntijalla puolestaan on oikeus saada kohtuullinen palkkio työstään, ajanhukasta sekä korvaus tarpeellisista kuluistaan. Kuitenkin jos lausunnon on antanut viranomainen, palkkio ja korvaus suoritetaan ainoastaan siinä tapauksessa, jos siitä on erikseen säädetty. (OK 17 luvun 66 § 1 mom.)

6 Liitteessä käytetyt lähteet

Lainsäädäntö

Esitutkintalaki (805/2011)

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Pelastuslaki (379/2011)

Poliisilaki (872/2011)

Rikoslaki (39/1889)

Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (666/1972)

Päätökset

EOA 1585/4/2003. [Eduskunnan oikeusasiamiehen päätös Alpo Rusin kanteluun.](#)

Internet-sivut

[Oikeudenkäynnin vaiheet - Tuomioistuinlaitos \(oikeus.fi\)](#)

[Rikosasian käsittely | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#)

[Syyteoikeuden vanhentuminen | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#)

Ohjeet

Esitutkinnan rajoittaminen. Syyttäjälaitos, Valtakunnansyyttäjän ohjeet / VKS:2016:5. Saatavilla [VKS:2016:5 Esitutkinnan rajoittaminen | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#). Viitattu 10.8.2023.

Syyttämättäjättämispäätöksen laatiminen ja sisältö. Syyttäjälaitos, Valtakunnansyyttäjän ohjeet / VKS:2016:6. Saatavilla [VKS:2016:6 Syyttämättäjättämispäätöksen laatiminen ja sisältö | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](#). Viitattu 10.8.2023.

Tutkimukset

Jokela, Antti (2018). Rikosprosessioikeus. Viides uudistettu painos. Alma Talent Oy: Helsinki.

Rautio, Jaakko & Frände, Dan (2020). Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. 2 uudistettu painos. Edita Publishing.